

Razlika između učenika srednjih škola i petničke populacije u izraženosti polnih stereotipija

---

Cilj istraživanja je bio da se utvrdi izraženost polnih stereotipija kod polaznika seminara ISP i učenika srednjih škola. Na uzorku od 556 ispitanika (446 učenika srednjih škola iz različitih gradova Srbije i Makedonije i 110 polaznika Petnice) potvrđena je hipoteza koja je podrazumevala da su polne stereotipije manje zastupljene kod polaznika seminara ISP.

Uvod

Problem koji ispitujeemo je izraženost polnih stereotipija kod pripadnika petničke populacije i učenika srednjih škola. S obzirom da su polaznici seminara ISP selektovani po mnogim varijablama (inteligencija, self koncept, socio-kulturni milje, obrazovni profil roditelja), za koje se može osnovano pretpostaviti da su u korelaciji sa stereotipijama, zanimljivo je uporediti stepen izraženosti polnih stereotipija kod polaznika Petnice i učenika srednjih škola.

Prema Havelki (1992), polno tipiziranje i usvajanje polnih stereotipija počinje već u ranoj socijalizaciji i nastavlja se tokom života i to najvećim delom zbog socijalnih uticaja. Devojčice i dečaci se od najranijih godina suočavaju sa različitim zahtevima, očekivanjima, standardima vrednovanja, ohrabrivanja i obeshrabrivanja. Od njih se, naime, zahteva i očekuje da različito reaguju u istim situacijama i da imaju različite ocene o značenju i vrednosti istog ponašanja. Pred devojčice se postavlja model i obrazac ponašanja koji će od njih načiniti osobe koje svoju samoaktuelizaciju mogu ostvariti u porodici kroz ulogu majke, supruge, dok se od dečaka pre no što postane suprug, otac, očekuje da poseduje osobine kao što su snaga, izdržljivost, hrabrost, samostalnost. Istraživači socijalnog ponašanja došli su do zaključka da se tradicionalne uloge polova mogu lakše menjati na nivou formalnih prava i formalnih aktivnosti nego na nivou uvreženih shvatanja, kulturnih normi i svakodnevnih očekivanja.

Jelena Mitić (1978), Surdulica, Srpskih vladara 39, učenik 3. razreda Gimnazije „Svetozar Marković

Jelena Stanković (1978), Smedervska Palanka, Kralja Petra I 110, učenik 3. razreda Gimnazije „Sveta Đorđević u Smederevskoj Palanci

Jedno od istraživanja o polnim stereotipijama izveo je Mladenović (1991). Ono je imalo za cilj da ispita koje osobine adolescenti i njihovi roditelji smatraju najpoželjnijim za muški, a koje za ženski pol. Prvo je sastavljena lista od 205 različitih osobina i data je jednoj grupi ispitanika sa zadatkom da na petostepenoj skali procene značaj svake osobine za osobe muškog odnosno ženskog pola. Dobijene procene su omogućile da se sačine dve rang-liste različitih osobina. Sa tih rang lista uzeto je po 25 osobina koje su ocenjene kao najpoželjnije za muškarce odnosno za devojke. Te dve grupe osobina koje čine „pozitivni stereotip o muškarcima i ženama, autor ih je označio kao skalu mas(kulinosti) i fem(ininosti). U daljem istraživanju one su spojene u jedinstvenu listu od 50 osobina, a zadatak ispitanika oba pola bio je da procene u kojoj meri svaka od tih osobina opisuje njih lično. Tako je na skali koja sadrži pozitivni kulturni stereotip osobe muškog i ženskog pola dobijena samoprocena ispitanika oba pola. Pri samoproceni učenica, Mladenović je utvrdio da postoje dva obrasca: patrijarhalni (osobine: skromna, štedljiva, vredna, privržena porodici) i moderni (simpatična, lepa, vaspitana). Autor je takođe uočio i dva modela pri samoproceni učenika; prvi je slika „ambicioznog karaktera (tj. mladić koji je prvenstveno okrenut intelektualno-tehničkoj sferi), dok je drugi obrazac „sportsko druželjubiv tip momka. Dva uočena obrasca pri samo-opisivanju učenika muškog i ženskog pola autor objašnjava uticajem različitih socio-demografskih faktora (različiti socijalni statusi ispitanika, obrazovni profili njihovih roditelja, različite kulturne i geografske sredine iz kojih potiču ispitanici).

U nama dostupnoj literaturi nema istraživanja koja su se bavila ispitivanjem zastupljenosti polnih stereotipija u zavisnosti od socio-demografskih faktora kod adolescenata. Međutim, rađena su mnogobrojna istraživanja koja su se temeljila na pretpostavci da prihvatanje polnog stereotipa kod osoba muškog i ženskog pola (naročito u adolescenciji), ima uticaja na njihovo samopoimanje. Tako Tolor, Kelly i Stebbins (1976) nalaze da se žene koje su odbacile polni stereotip bolje samovrednuju. Opačić (1995) dobija rezultate koji pokazuju „da striktno poštovanje roditeljskih uloga i stroga disciplina dovode do uklapanja u muški odnosno ženski stereotip što, zauzvrat, dovodi do povoljnijeg samovrednovanja ka osobinama koje su u skladu sa muškim, odnosno ženskim stereotipom .

Brojna istraživanja polaznika ISP (npr., Branković i Opačić, 1996), pokazala su da je petnički uzorak selekcionisan u pogledu inteligencije i self koncepta, a takođe i u pogledu socio-kulturnog miljea (obrazovnog i profesionalnog profila roditelja, kao i brojnih drugih indikatora socijalnog statusa). Kako se radi o varijablama za koje se može pretpostaviti da su povezane sa stereotipijama, očekujemo da će polne stereotipije biti manje izražene kod polaznika ISP nego kod prosečnih srednjoškolaca.

Metod

Varijable: zavisna varijabla u ovom istraživanju su polne stereotipije (operacionalizovane preko skale od 33 stavke, autora Gorana Opačića). Nezavisna varijabla je kategoričkog tipa – različite sredine, sa nivoima faktora: 1. – petnička populacija i 2. – učenici srednjih skola.

Postupak: S obzirom na osetljivost teme, ispitanicima je naglašeno da je testiranje anonimno, tj. nisu im traženi podaci o ličnom identitetu, a vreme za popunjavanje skale nije bilo ograničeno. Ipak, realno je očekivati da je određeni broj ispitanika odgovarao neiskreno. Zadatak ispitanika je bio da, za svaku od navedenih tvrdnji, na skali od 1–5 izrazi stepen slaganja (odnosno neslaganja) sa datim tvrdnjama.

Uzorak: U istraživanju je učestvovalo 446 gimnazijalaca iz Beograda (Filološka i Matematička gimnazija), Niša, Čuprije, Surdulice i Skoplja, kao i 110 polaznika ISP (48 momaka i 62 devojke). Uzorak je bio približno ujednačen po polu, a uzrast se kretao od 14 do 19 godina. Petnički uzorak je, iz tehničkih razloga (mali broj „raspoloživih“ ispitanika prisutnih na letnjim seminarima na kojima je istraživanje vršeno), neuporedivo manji od kontrolnog, što treba imati u vidu pri tumačenju pouzdanosti dobijenih podataka.

Pregled ispitanika po mestima

---

uzorak	mesto	muški	ženski
prvi	Beograd	77	77
	Niš	25	07
	Čuprija	59	58
	Surdulica	47	43
	Skoplje	17	20
	ukupno		230
drugi	ISP	48	62
	ukupno	48	62

Pri analizi skale se pokazalo da su različite tvrdnje bile indikator stereotipija na muškom i ženskom uzorku. Zato ukupan skor na skali stereotipija nije korišćen, već je bilo neophodno vršiti odvojene analize po polu, pri čemu su zavisne varijable bile sve stavke sa skale. Obrada podataka vršena je kanoničkom diskriminativnom analizom, posebno za muški i za ženski pol.

Rezultati i diskusija

Na muškom poduzorku dobijena je značajna kanonička diskriminativna funkcija, (vidi tabelu 1), prema tome, petnički momci i prosečni mladići se značajno razlikuju u prihvatanju polnih stereotipija. Kanonička diskriminativna funkcija je na muškom uzorku najbolje definisana stavkom „Žene su mnogo konzervativnije kada je u pitanju seks nego muškarci” i stavkom „Muškarci se teže zaljubljuju nego žene”.

Tabela 1. Vrednosti kanoničke diskriminativne funkcije i značajnost na muškim i ženskim uzorcima.

	svojevredn.	kanonička korelacija	Wilkova lambda	χ^2	df	značajnost
M	0.220	0.425	0.819	51.702	33	0.020
Ž	0.324	0.495	0.755	72.612	75	0.0001

Na uzorku devojaka, kanonička diskriminativna funkcija je takođe značajna (vidi tabelu 1), što znači da postoji statistički značajna razlika u izraženosti polnih stereotipija srednjoškolki i pripadnica petničke populacije. Kanonička diskriminativna funkcija je najbolje definisana stavkom „Muškarci intelektualci su slabi ljubavnici”.

Odgovori ispitanika muškog pola sa seminara ISP i učenika srednjih škola su se najviše razlikovali u tvrdnjama vezanim za emotivnost muškaraca, uživanje u polnim odnosima, shvatanja položaja i uloge žena u bračnoj zajednici.

Odgovori polaznica seminara ISP i učenica srednjih škola su se razlikovali po pitanju vernosti muškaraca, značaju seksa u životu muškaraca, tj. učenice srednjih škola smatraju da je muškarcu u odnosu sa ženom stalo samo do seksa, što znači da su im emocije manje važne.

Literatura

- [1] Branković, B., Opačić, G. 1996. Relacije između kognitivnih sposobnosti i samopouzdanja kod natprosečno inteligentnih adolescenata. Naučni skup, Emperijska istraživanja u psihologiji. Beograd
- [2] Havelka, N. 1995. *Socijalna percepcija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- [3] Opačić, G. 1995. *Ličnost u socijalnom ogledalu*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja
- [4] Rot, N. 1989. *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Gender-role Stereotypes in High-school Students and Attendants of the Petnica Science Center

The aim of the research was to compare average high-school students and attendants of the Petnica Science Center on a gender-role stereotypes scale. Previous findings have proved that the PSC s attendants are highly selected on variables which are assumed to be related to gender-role stereotypes (self-concept, intelligence, authoritarianism and ethnic prejudices). Therefore, it might be presumed that the attendants of the PSC programs would have lower scores on the Gender-role stereotypes scale than the average high-school students.

The entire sample consisted of adolescents, aged 14-19. Among them, 110 (48 males and 62 females) were students enrolled in the science education programs at the PSC, while 446 (230 males and 216 females) were students of high schools from different parts of Serbia and Macedonia. The 33-item Gender-role Stereotypes Scale (Opačić, 1994) was applied. Discriminant function analysis was performed separately by gender. However, since the scale analysis revealed that on different genders certain items correlated differently with the total score, the analysis was performed using all (33) items from the scale as dependent variables, instead of total score. On both genders, discriminant function proved significant.

Among males, the attendants of the PSC and students of high-schools differed the most on the items related to expressions of male and female emotionality, as well as those related to conceptions of female role. In contrast to average high-school students, the attendants of the PSC considered that females and males should have the same position in marriage and society, same rights and ways to express their emotions. In males, the items: „Females are more conservative than males when sex is concerned”, and „Males take more time to fall in love” were identified as making the most potent contribution to discriminant function.

Also, females from the PSC and high-schools differed on the items connected to male fidelity in love relationships, and importance of sex in males life. The average high-school students expressed the attitude that in a love relationship males care only about sex, while the emotions are less important for them. However, female attendants of the PSC accepted that attitude to a lesser extent. In females, the highest contribution to discriminant function was made by the following items: „Real men need less tenderness than women” and „Male intellectuals are lousy lovers”.

